

listickom základe. Opiera sa pritom o veľmi bohatú literatúru a kriticky hodnotí rozličné buržoázne teórie.

Táto práca, i keď autor v nej v tvorivom a odvážnom úsilí po nových objavoch použil niektoré nejasné formulácie a zvláštne termíny, je rozhodným prínosom — najmä nekompromisným, vedecky podloženým a presvedčivým vyvracaním všetkých foriem idealizmu — do našej marxistickej literatúry.

O rok neskoršie vyšla Siráckeho brožúra *Od kapitalizmu k socializmu*, v ktorej autor podáva výklad základných poučiek marxizmu-leninizmu a rieši niektoré otázky ľudovej demokracie. Aj táto kniha, ako ostatné práce Siráckeho, vyznačuje sa bojujnosťou a zásadovosťou.

Z vedeckých prác A. Siráckeho významné miesto zaujíma rozsahom nevelké dielo *Pôvod prvotných ideológií* z roku 1952. V tejto práci sa riešia problémy prvotných ideológií a v súvislosti s tým aj otázka vzniku a vývinu náboženstva.

Vedecká hodnota tejto a na ňu nadväzujúcich ďalších prác (*Vznik a vývoj náboženstva, Klérofašistická ideológia ľudáctva*) spočíva jednak v novom prínose k uvedenej problematike, jednak v tom, že A. Sirácky hlbokým teoretickým rozborom vzniku a podstaty náboženstva a náboženských prežitkov ako prvý vedecký pracovník u nás pripravil materiál a argumenty pre boj proti náboženským poverám, proti klerikalizmu a rôznym odrodám idealizmu.

Iná jeho štúdia z roku 1953, *K otázke formovania socialistického človeka*, je venovaná zase aktuálnemu a zložitému problému formovania novej psychickej a morálno-politickej tvárnosti našich ľudí.

Vysokých kvalít je i Siráckeho najnovšia práca *Klérofašistická ideológia ľudáctva*, ktorá smelo nastoluje a rieši veľmi závažné otázky nášho kultúrneho a myšlienkového vývinu posledného desaťročia a plní jednu z najnalichavejších úloh, ktorú nám uložil na ideologickom fronte posledný sjazd KSS. V tejto i politicky významnej práci, ktorá má tri časti (1. Fašizmus — forma otvorenej, brutálnej a krvavej buržoáznej diktatúry, 2. Klérofašistická ideológia ľudáctva, 3. Proti prežitkom ľudáckeho fašizmu a inej nepriateľskej ideológii), riešia sa — okrem iných — aj dôležité teoretické otázky prechodného obdobia (otázka zväzku robotníctva a roľníctva, utváranie morálno-politickej jednoty nášho ľudu, problém národnostný a otázka zaostávania spoločenského vedomia za spoločenským bytím).

Prof. Sirácky okrem toho napísal a vydal celý rad vedeckých úvah v rôznych sborníkoch a časopisoch a v posledných rokoch niekoľko populárno-vedeckých, rozsahom menších knižných prác (*Slovanstvo a svetový mier*, 1949, *Prírodné a spoločenské prostredie*, 1951).

Na vedeckej konferencii Univerzity Komenského v máji 1955 mal A. Sirácky obsiahly hlavný referát na tému *Desať rokov rozvoja slovenskej vedy a kultúry*.

Záverom možno povedať, že Andrej Sirácky sa neľaká riešeniu najťažších, najzložitejších otázok súčasného života, že k riešeniu týchto problémov pristupuje tvorivým spôsobom a že takto prispieva k obohacovaniu nášho filozofického myslenia.

Do ďalšieho plodného života na poli rozvoja našej vedy a organizovania nášho vysokého školstva a kultúry prajeme prof. Andrejovi Siráckemu mnoho zdravia a úspechov.

Redakcia

JUBILEUM STANISLAVA FELBERA

Tohto roku dožíva sa päťdesiatky pracovník Filozofického ústavu SAV dr. Stanislav Felber. Súdruh Felber je jeden z tých našich filozofických pracovníkov, ktorí už v období panstva buržoáznej vedy gravitovali k filozofii marxizmu-leninizmu a ihneď po oslobodení stali sa jej horlivými stúpenkami a propagátormi. V boji za rozšírenie a rozvitie učenia dialektického materializmu u nás získal si dr. Stanislav Felber skutočne čestné miesto; jeho meno je známe nielen v užšom kruhu vedeckých pracovníkov, ale i v širšej verejnosti, ktorá ho pozná zo sústavnej prednášateľskej a popularizačnej činnosti.

Stanislav Felber narodil sa v Prahe v českej úradníckej rodine. Už na gymnaziálnych

štúdiách mal záujem o prírodné vedy a najmä o matematiku. Preto sa po absolvovaní gymnázia zapísal na Prírodovedeckú fakultu Karlovej univerzity, kde roku 1929 skončil štúdium matematiky a fyziky. Záujem o základy matematiky priviedol ho k štúdiu logiky a gnozeológie. V štúdiu filozofie pokračoval aj neskôr popri svojom profesorskom povolání; učil najprv na gymnáziu v Táboře a od roku 1930 na gymnáziu v Prešove, kde s krátkou prestávkou — keď bol za tzv. slovenského štátu zo služby prepustený — zotrval až do roku 1945. Od tohto času pracuje vo Filozofickom ústave SAV.

Filozofickú dráhu začal dr. Stanislav Felber prácami z filozofie prírodných vied. Roku 1940 uverejnil v Sborníku profesorov slovenského evanjelického kolégia v Prešove štúdiu *Základy matematiky*. I keď autor zastával v tomto období ešte pozitivistické náhľady na problémy matematiky, jednako ich už tu miestami prekonáva; tak napr. zdôrazňuje, že posledným kritériom všetkých matematických právd je prax, t. j. použitie matematiky na vedecké poznanie reálneho sveta.

Podobnej povahy aj vedeckej hodnoty sú ďalšie štúdie súdruha Felbera, ktoré boli uverejnené vo Filozofickom sborníku MS v rokoch 1941—1944: *Fyzikálne pojmy, Úvod do symbolickej logiky, Príčinnosť a slobodná vôľa, Metafyzika a prírodné vedy a Existencia*. Aj tu postupuje súdruh Felber ešte prevažne pozitivistickou metódou a vychádza z mechanistického materializmu. No jeho hlavným zámerom je pokus o „vedeckejší“ výklad problémov, než hlásala panujúca filozofia a o jasnú opozíciu proti klérofašistickej ideológii najmä vo vzťahu k prírodným vedám.

Prvou prácou, ktorá je napísaná už z jasne marxistických pozícií, je článok *Reálny svet a jeho poznávanie*, uverejnený vo Philosophica Slovaca I, 1946. Práca vznikla ako polemika proti Losského intuitívnemu realizmu, ktorý ešte po oslobodení hlásali u nás zvyšky ľudských ideológov. V ňom sa usiluje súdruh Felber predovšetkým dokázať, že ozajstný, dôsledne domyslený realizmus musí viesť k materializmu, ináč vyústi zákonite do idealizmu, ktorý je vždy nevedecký.

Ďalšie štúdie *Logika a skutočnosť* (1948) a *Správnosť a použitie matematických vied* (1947/1948) sú pokusom o aplikáciu dialektickej metódy na skúmaný predmet. V prvej štúdií dokazuje autor nedostatočnosť formálnej logiky na pochopenie celého hmotného procesu v reálnom svete a nadhadzuje problém nutnosti dialektickej logiky. V druhej štúdií rozoberá pôvod logických a matematických axiém, problém kritéria ich správnosti a vzťahu s reálnym svetom. Aj tu sa zdôrazňuje dialektický postup ako jedine vedecká a správna metóda.

Blížšie k filozofickej a najmä psychologickéj problematike dostal sa súdruh Felber knihou *Vedomie a podvedomie* (1948), za ktorú mu bola udelená cena mesta Bratislavy. Bojuje v nej proti freudizmu, ktorý bol vtedy u nás ešte značne rozšírený. Pojmy vedomia a podvedomia rozoberá zo stanoviska marxistickej gnozeológie a najmä zo stanoviska učenia I. P. Pavlova. Súčasne s freudizmom vyvracia aj všetky idealistické teórie o duši práve tak ako mechanistický behaviorizmus.

Veľká erudícia v prírodných a spoločenských vedách, ako aj široká znalosť jazykov dovoľujú súdruhovi Felberovi spracúvať bohatý okruh problémov a pomáhať vždy tam, kde to aktuálne problémy vyžadujú. Tak už nasledujúca monografia *Ján Bayer, slovenský baconista XVII. storočia* je príspevkom k výskumu dejín slovenskej filozofie, čo je od posledných rokov jedna z hlavných úloh Filozofického ústavu SAV. Autor rozoberá podrobne dielo prešovského profesora Jána Bayera, zaraďuje ho do súčasného spoločenského i kultúrneho diania a ukazuje jeho základné pokrokové črty.

Z potrieb boja proti prežitkom buržoázných ideológií a najmä náboženstva, ktorému venoval Stanislav Felber v prvom rade nespočetné množstvo popularizačných prednášok, vznikli jeho práce *Zotrvačnosť náboženských predstáv a Klérofašistická ideológia a prírodné vedy*. Autor v nich odhaľuje pravú tvár náboženstva, bojuje proti akémukoľvek tmárstvu, ktoré je nielen brzdou vo vedeckom vývine, ale i v spoločensko-politickom živote našich ľudí.

Súdruh Felber napísal okrem tu spomenutých prác ešte ďalšie menšie články, niektoré práce má v rukopise (napr. *Filozofia matematiky*), iné boli určené pre internú potrebu ústavu (napr. príspevok pre dejiny slovenskej filozofie *Prešovská škola*). Popri tom, ako už bolo spomenuté, mal súdruh Felber celé stovky prednášok pre stranu, SPŠPAVP, ČSM,

Poverenictvo školstva a iné inštitúcie. Na tomto poli vykonal súdruh Felber záslužnú prácu, ktorá bola často taká namáhavá, že doplácala na ňu vlastným zdravím.

Osobná skromnosť a Filozofickosť robí zo súdruha Felbera obľúbeného spolupracovníka v kolektíve pracovníkov Filozofického ústavu SAV. Do ďalšieho života prajeme mu veľa zdravia a pracovných úspechov.

Redakcia

PRACOVNÁ FILOZOFICKÁ KONFERENCIA V MALESICIACH

Pod záštitou Ministerstva školstva konala sa v Malesiciach pri Plzni v dňoch 15.—21. augusta 1955 pracovná konferencia českých i slovenských učiteľov dialektického a historického materializmu. Program konferencie bol venovaný vybraným gnozeologickým otázkam a vyplnili ho pracovníci Katedry dialektického a historického materializmu na Karlovej univerzite v Prahe. Konferenciu otvoril zástupca ministra školstva inž. dr. J. Trnka krátkym prejavom. Po ňom vyložil doc. L. Tondl ideologickú pozíciu konferencie. Konferencia je vedeckou konferenciou, jej účastníci majú teda úplnú slobodu v obhajovaní vedeckej pravdy i prípadného omylu. Ideologickú silu alebo slabosť vedeckých prác a názorov si dnes nemôžeme dovoliť posudzovať podľa autorovho autoritatívneho citovania klasikov, podľa autoritatívneho ciachovania, ale podľa vecnej argumentácie a doloženej kritiky. Vedeckú prácu a názory hodnotíme podľa skutočne tvorivého prístupu k materiálu.

Boli prednesené tézy na štyri hlavné témy (témy boli rozoslané účastníkom konferencie vopred): 1. O úlohe jazyka v procese poznania (E. Příhodová), 2. Logické prostriedky (Problém generalizácie vo vede) (M. Kusý); 3. Predmet teórie poznania (L. Tondl); 4. Predmet historického materializmu (J. Cvekl). Okrem toho boli prediskutované Úloha a problémy výchovnej práce katedrií spoločenských vied (H. Hamplová). Mimo programu bola improvizovaná diskusia na tému Gnozeologické otázky umeleckého poznania (T. Strauss).

Uvedieme stručne niektoré tézy z prednesených referátov a z diskusií k nim rozvinutých.

E. Příhodová v referáte O úlohe jazyka v procese poznania nadhodila rad pálčivých metodologických otázok syntaxe a sémantiky, ktoré sa vynorili v súvislosti so Stalinovým zásahom do jazykovedy. Diskusia sa dotkla hlavne dvoch tém: 1. Slovo je znakom pojmu a nie je s ním totožné. (Pojem znaku však nemožno pochopiť mimo rámca príslušného symbolického aparátu). Význam slova a forma slova tvoria jednotu, ale nie sú totožné. Pojem je definovaný ako priesečník súdov, ktoré o ňom vypovedajú. Pojem je teda v rovine myslenia a nie pocitov alebo asociácií. 2. V súvislosti s pojmom znaku nadhodili pracovníci dialektického materializmu z lekárskej fakulty otázku, ako ozrejmiť Helmholtzov idealizmus v otázke pocitov ako znakov, symbolov, keď Helmholtz zaujímal v tomto bode kauzálne stanovisko. Táto otázka dobre ukázala, že princípy dialektického materializmu možno ozrejmovvať — nieže rozpracovávať — iba na základe veľmi bohatých a dôkladných špeciálnovedných znalostí.

M. Kusý sa vo svojej práci Logické prostriedky zaoberal „tou činnosťou ľudského myslenia, ktorá prebieha pri tvorení a vývoji pojmov“ (analýzou a syntézou, abstrakciou a generalizáciou). Dobre zamerajúc svoje argumenty proti klasickému asociacionizmu prichádza k záveru, že „o akomkoľvek pojme môžeme hovoriť až tam, kde sa hranice zmyslového prekračujú, čo znamená, že podstatou pojmu nie je slovné označenie zmyslových dát, ale poznanie všeobecného, zákonitého, ktoré sa v zmyslovo danom prejavuje, alebo je ukryté za ním“. Veľku správne poukazuje na zložitú pojmotvorného procesu a dokazuje, že formálna logika vznik a vývin pojmov deklaratívne uznáva, v skutočnosti však iba ako predstupeň klasifikácie (per genus proximum et differentiam specificam). Naproti tomu v dialektickej logike pojmotvorný proces tvorí vnútro systémovú zložku. Na druhej strane mohol by zväzdať k simplifikácii pojmotvorného procesu poukaz — inak podnetný — na princípy špecifických zmyslových energií ako na fyziologický predstupeň abstrakcie. Nazdávame sa, že práce v oblasti logiky (teórie poznania) (ktoré sa opierajú na podobne simplifikované systémy psychologické) všeobecne by získali, ak by priestor a čas (pohyb) netraktovali iba ako osobitný predmet vnímania (alebo dokonca pocitov), ale ako neoddeliteľné lešenie.